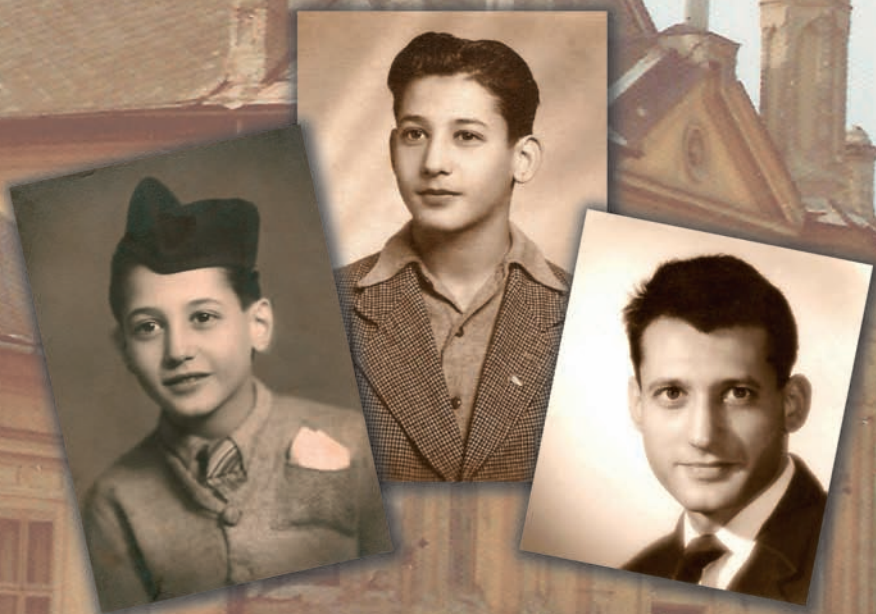

MICHAEL BEN-MENACHEM

MIKI

OROSHÁZÁTÓL
AZ ÉSZAKI-TENGERIG

„Amikor egyedül maradtam a kabinban, újra-öltözködtem. Amiből lehetett, kettőt vettem magamra. A táskát, a tisztálkodószereket nem merem magammal vinni, az gyanús lett volna. A fényképezőgépeimet azonban, mind a kettőt, mert elvégre városnézésre indultunk, a nyakamba akasztottam. Az idő szép volt, a reggeli köd már felszállt, kezdett kegyetlen meleg lenni. Ahogy a hajóhídhöz értem, egy csapat rendőrre lettem figyelmes. Mint megtudtam, folyami rendőrök voltak, ott lődörögtek a parton. Amikor azonban én is a partra léptem, az egyik feltartott kézzel leállított.

Ez nem lehet igaz, gondoltam, és az izzadság lassan kezdett csordogálni a gerincem mentén. Megint lebuktam, uramisten! Csak álltam, reszkettem.

Egy kövér rendőr közben kézzel-lábbal próbálta megértetni velem, hogy azt akarják, hogy lefotózzam őket. Ja, az már más. Egyből felébredt bennem a szakember, különböző csoportképeket készítettem róluk, igen jó beállításokkal. Szépen, módszeresen dolgoztam, ők meg hálásan intettek, hogy köszönik. Meg voltam elégedve a munkámmal. Igazán kár, hogy nem volt film a gépekben.”

A *Miki* nem életregény és nem holokausztkönyv, de persze az is. Valójában a kisember tántorgásait írja le az író kedves, mosolyt fakasztó szavaival. A könyvből kiderül, hogy igenis lehet háború, lágerélet, terror, mellőzés, szökések és lebukások után mindig újra és újra talpra állni, előremenni, élni, boldogulni, boldognak lenni.

A magyar származású dr. Michael Ben-Menachem az utolsó reneszánsz emberek egyike. Klinikai pszichológus, író, festőművész, fotós, kertész, bűvár, vitorlázó, meg még sok minden más. Több könyve Magyarországon is megjelent (*Lazíts az életedért, Pszichotükör, A Ben-Menachem szuggesztívó, Derék-fájás és Vizsgaláz*).

2990 Ft

ISBN 978-963-9365-99-E

Michael Ben-Menachem

MIKI

Orosházától az Északi-tengerig

Regényélet

HÁTTÉR KIADÓ
Budapest
Alapítva 1987-ben

© Michael Ben-Menachem, 2010
© Háttér Kiadó, 2010

Szerkesztette
Benedek István Gábor

A borítót tervezte
Fábián György

ISBN 978 963 936 599 5

Beátának

*Tudd, hogy honnan jöttél,
tudd, hogy hová tartasz,
és tudd, hogy ki előtt kell majd
számot adnod tetteidről.*

Az Atyák bölcs mondásai, 3. fejezet 1.

Gyökerek

A minap, tíz év távollét után ellátogattam Budapestre. Amikor azután visszafelé taxival Ferihegy felé igyekeztem, sofőröm megpróbált felkerülni az Üllői útra. Ez az ember mint Magyarországra látogató idegent szeretett volna, amennyire tőle tellett, megismertetni a fővárossal.

– Ez itt a Baross utcai klinika – mondta, és rábökött egy jobb napokat látott behemót épületre.

– Tudom – mondtam neki –, itt születtem.

Hogy mért éppen ott, az hamarosan kiderül.

Anyám is, apám is Erdélyből származott. Eredetileg arra élt mindkét család, az Inczék és a Markovicsok; jó magyarok voltak és rendes zsidók. Kezemben tartok régi okmányokat, amely szerint dédapám, Markovits Mendel 1855-ben a nagykárolyi hitközség tagja volt. A rabbi, aki az okiratot kitöltötte, hozzáteszi még, hogy miután csak éppen abban az esztendőben kezdték el vezetni az ilyen anyakönyveket, feltételezhető, hogy dédapám már korábban tag volt ugyanott. Más okiratokból az is kiderül, hogy dédapám mint felcser részt vett az 1848-as szabadságharcban. Az erdélyi zsidók hiába tekintették magukat jó hazafiaknak, s bizonyos községekben el is fogadták őket honfitársaknak, de földet nem vásárolhattak. Más megélhetési források után kellett nézniük. A lassan fej-

lődő gyáripar és az ezzel járó bankvilág befogadta őket. A pénzügyekkel, a kereskedéssel foglalkozókat lenézte a feudális társadalom. Ezek a területek azután mind fontosabbakká váltak.

A zsidók nemcsak foglalkozásukban ütöttek el környezetüktől, de ruházatuk, vallásuk, családi életük és elsősorban ambíciójuk is sokban különbözött az őket körülvevő népeiségtől. A mai napig is, ha a nép egy része valamilyen formában elüt a többségtől, őket változatlanul bizalmatlansággal veszik körül. Ez a bizalmatlanság kivétel nélkül az ismeretlentől való félelem ismertetőjele. Az egyszerű oláh és magyar emberek között ezért, elsősorban a tudáshiány miatt, elképesztő történetek keltek szárnyra. Ezek legkegyetlenebbje a vérvád volt, miszerint a zsidók keresztény gyerekek (főleg lányok) vérért használták a pészahi (húsvéti) pászka-sütéshez. Nem kívánom itt részletezni a tiszzaeszlári per eseményeit, ezek remélhetőleg köztudottak Magyarországon. Senki sem tudja, honnan és mikor indult el az antiszemitizmus félelmetes rágalma. Most legföljebb annyit érdemes megjegyezni, hogy a zsidók semmilyen formában, semmilyen vért sem ehetnek. A pészah az egyiptomi rabszolgaságból való szabadulás ünnepe. Miután a zsidóknak igen gyorsan, mondhatni pillanatok alatt kellett elhagyniuk Egyiptomot (nehogy a fáraó közben, mint azt már korábban is tette, meggondolja magát), egyszerűen nem volt idejük rá, hogy megsüssék kenyereket az útra. Így lett a meg nem kelt, kovásztalan kenyér, a „macesz” a pészah jelképe. A keresztény egyházak többsége a zsidókat vádolta Jézus haláláért. Az a tény, hogy Jézus – miként édesanyja, Mária – maga is

zsidó volt, zsidóként élt, és az is maradt élete végéig, nem zavarta különösebben a zsidógyűlölet apostolait.

Nemrégiben olvastam, hogy miután Jézus nem ült modellt az őt ábrázoló művészeknek, hogy is tehetne volna, hiszen ezek sok száz évvel halála után alkották meg képeiket róla, modellül jobb híján általában saját magukat, környezetük személyiségeit használták. Ennek az lett a káros következménye, hogy a képeken Jézus egyáltalán nem nézett (és néz) ki zsidónak. Így a zsidógyűlölők könnyebben tudták azonosítani magukat a fenti okokból a kereszténynek ábrázolt Jézussal. A szószékekről ledübörgő zsidózás is megtette a hatását. Ezen döntően csak XXIII. János pápa változtatott, de ez már jóval a második világháború után történt.

Hogyan voltam én ebbe az ügybe csöppnyi gyerekként belekeveredve? Ennek oka az, hogy engem a távoli Oroszán személyesen vontak felelősségre Jézus haláláért. Városkánkban a negyvenes években 5-600 zsidó élt, a lakosságnak körülbelül két százaléka. A nagyközség még akkor jobbra evangélikus volt, kisebb számú református és katolikus közösségekkel. Az evangélikus egyház és különösen az orosházi evangélikus pap, igazi ember-szeretetről tett tanúbizonyságot azokban az években, amikor inkább az embergyűlölet volt divatban. A helyi nyilasok is többnyire a többi egyház híveiből toborzódtak.

A nép nem történelmi távlatokban gondolkodik, ezért engem már hatéves koromban „Jézus-gyilkosnak” csúfoltak. Szerencsére abban a korban még nem tudtam sem azt, hogy ki volt Jézus, sem azt, hogy mi fán terem a gyilkos. Amikor aztán otthon rákérdeztem, csak kitérő

válaszokat kaptam. A falvakban a zsidók képviselték a merkantilizmust, mindenfélével kereskedtek, lett légyen az gabona, bőr vagy éppenséggel építőanyag. A zsidók és keresztények együtt éltek nagyon sok éven át, és életvitelükben nem különböztek olyan sokban egymástól. Kivéve talán egy dolgot, mégpedig a betű tiszteletét. A tudás tisztelete mélyen gyökeredzik a zsidóságban. Ezért aztán a zsidó szülők minden korban, mindenütt, mindent elkövettek és elkövetnek, hogy gyerekeiket taníttathassák. Nem véletlen, hogy az ezernyolcszázas évektől a képzett zsidók száma állandóan növekedett. Így a múlt század elején már az orvosok, gyógyszerészek, ügyvédek, írók, újságírók, színpadi szerzők jócskán túlsúlyban voltak ezeken a pályákon. Ezek a zsidó fiatalok, akik a nagyobb városokban tanultak, Kolozsvárott, Pozsonyban, Bécsben, Budapesten, már igencsak keveredtek a más vallásúakkal. A házasságok is kezdtek fellazulni, miután ezek a „felvilágosult” zsidók minden erővel igyekeztek asszimilálódni környezetükhöz, értelmetlen tehernek érezték az ősi vallás szokásait. Azt szerették volna, ha az egyetemeken, ahol általában igen jól tanultak, befogadják és megbecsülik őket. Mint tudjuk, ennek éppen az ellenkezője történt. Nem véletlen, hogy az első zsidótörvények az egyetemeken tanuló zsidó fiatalok számát voltak hivatva csökkenteni.

Az első világháború után az erdélyi magyarok és köztük természetesen a magyar zsidók helyzete is gyökeresen megváltozott. Sok család határozta el ekkor, hogy szerencsét próbál az anyaországban, így a nagyszüleim is.

Az Inczék Kolozsvárott éltek. Nagymamám – mert a papa utazó lévén (csak tudnám, hogy miben utazott?) nyilván nem hozott elég pénzt a konyhára – önállósította magát, és kosztot adott vidékről bejött zsidó egyetemistáknak. Nyilvánvalóan így egészítette ki a házi kasszát. Mi tagadás, szegények voltak. Amy, a legidősebb lány tanítónő lett, otthagya szülővárosát, és mint sok más erdélyi fiatal, felköltözött Pestre. Hamarosan férjhez is ment egy tiszteletes Beszkárt-tisztviselőhöz, aki szegény igen gyorsan meg is halt tüdővészben. Így aztán Amy néném egyedül maradt, nem is ment férjhez többé, viszont élete végéig ingyen utazhatott a villamoson. (Jó, buszon is.) Köszönet viszont Amy néni tüdőbeteg férjének, hiszen itt ismerkedtek meg szüleim egymással. Az úgy történt, hogy Amy férjét látogatta éppen a szanatóriumban fenn, a hegyekben. Apám pedig jó barátjához látogatott ugyanide. Visszafelé azonos kupéba kerültek, és beszélde elegyedtek egymással. Amy apámat igen szimpatikusnak találta, és meghívta a következő vasárnapra délutáni teára. Ott azután bemutatta neki húgát, Ernesztinát, az édesanyámat.

A második Incze gyerek, Sándor már süldő korában színházbolond volt, igaz, voltaképpen az egész család rajongott a színházért. Sándor és öccse, Laci gyerekkorukban egy ágyban feküdtek, amiből csomó kalamajka származott. Laci hangosan tiltakozott Sándor pöffeszkedő magatartása miatt az ágyban (is), aki ezt mondta neki:

– Lacikám, mi nagyon jól megvagyunk így, én fekszem a közepén, te meg a két szélén.

Tény azonban, hogy Sándornak tizenhat évesen önálló színházi újságja volt Kolozsvárott, Laci viszont, hogy kifogjon botfűlű bátyján, zenész lett, még hozzá nem is akármilyen! Visszakanyarodva az Incze családhoz, a lényeg az, hogy Sándor, Harsányi Zsolt barátjával együtt, szűknek érezvén a kolozsvári kabátot, Pestre, a nagyvilágba vágyott szerencsét próbálni. Lett is szerencse, igaz, de nem egyből. Budapesten is beindították színházi újságjukat, ami aztán néhány szám után kimúlt. Most mutatkozott meg igazán Sándor szervezőereje, amely egész életútján végigkísérte, mert egy-kettő megint összehozta a pénzt egy új lap indításához. Így született meg a *Színházi Élet*, ami aztán olyan siker lett, amelyhez foghatót sem előtte, sem utána nem élt meg a magyar lapkiadás. A *Színházi Élet* minden volt, és még több. Hollywoodot hozta el az olvasóhoz sok magyar és nemzetközi hírességgel. A hollywoodi élet a sztárokkal, a nagyvilági élettel hirtelen olvashatóvá és nézhetővé vált még a magyar tanyavilágban is.

Minden valamirevaló író örömmel volt jelen a lapban. A hetente megjelenő vastag képeslap egész színdarabokat közölt, úgyhogy bárhol az országban, ha egy kis színjátszó kör „színhátszani” akart, csak meg kellett venniük egy csomó példányt a *Színházi Élet*ből, és uzsgyi, már játszhattak is! Ebben a lapban a receptektől kezdve a kereszt-rejtvényeken át a horgolási mintákig tényleg minden megtalálható volt. És Incze Sándornak mindenből csak a legjobb, a legfinomabb, a legérdekesebb, mi több, csak a legnívósabb dolgok feleltek meg. Nem csoda hát, hogy a lap olyan szenzáció lett, és meg is maradt sokáig, míg csak a zsidótörvények ezt is szépen megölték.

Nagybátyám mint tulajdonos és főszerkesztő rövid időn belül igen gazdag ember lett. A nők persze bomlottak utána. Meg is nősült néhányszor, de gyereke csak egy született egy szép szlovák színésznőtől. Ő szeretett unokatestvérem, Bumbi (Mária Inczeová), aki ma Pozsonyban él. Ne szaladjunk azonban olyan gyorsan előre! Lényeg, hogy a szülőkön kívül a húszas évek elején már csak a legkisebb Incze lány, édesanyám maradt Kolozsvárott. Nővére azonban hamarosan őt is fölcsalta Pestre. Addigra persze ő is elvégezte a tanítóképzőt. Nagynénémnek az óbudai amfiteátrum szomszédságában, a Szőlő utcában volt egy akkor hipermodern, de egészen kicsi lakása.

Sándor meg azon volt, hogy szüleit is felhozza a fővárosba. Ez hamarosan meg is történt. Szegények a nagy gazdagságtól enyhén szólva megzavarodtak. Fiuk a margitszigeti Nagyszállóban helyezte el őket, ahonnan azonban igen gyorsan elköltöztek egy rendes lakásba. Sándor később még egy kísérletet tett a Nagyszállóval; erről majd még írok.

Ekkorra már Magyarországon ronda szelek kezdtek süvítteni. A zsidótörvények egymást érték, az emberek elvesztették megélhetési forrásaikat. Ebben a szorongatott helyzetben léptek porondra az Incze lányok. Amy néni és édesanyám elhatározta, hogy mindent megtesz az akkor már szabályosan éhező zsidó családok érdekében. Míg a férjek általában elvesztették munkájukat, úgy az asszonyok előtt bizonyos pályák még nyitva álltak. Ezért az Incze lányok gyors- és gépíróiskolát szerveztek, és megszerezték az Underwood amerikai írógépgyár magyarországi képviselőjét is. Titkárnőket, gyorsírókat képeztek, így juttatták álláshoz a zsidó asszonyokat. Munkalehe-

tősegekre vadászva indították azután be a békésszent-andrási magyarperzsa-gyárat is. Sokáig lehetne sorolni, hogy mi mindent csináltak. Azt talán még megemlíteném, hogy nagyon érdekelte őket a művészi kerámia. Több, később igen jeles keramikust ők segítettek pályájukon. Buzdították és támogatták a kézimunkázókat is; a szép kézimunka ugyancsak kereseti forrássá vált a már majdhogynem nyomorgó zsidó családoknak. Azt mondanom sem kell, hogy Incze Sándor finanszírozta dinamikus és kreatív lánytestvérei tevékenységét. Sajnos én mindezeket csak a családi hagyományból tudom. Meghurcoltatásunk megfosztott anyámtól, akire sajnos semmilyen formában sem emlékszem. Még az arcát sem tudom felidézni, csak talán legkisebbik lányomban, aki megszólalásig hasonlít az anyámról készült, háború előtti fényképekre.

Nem hallom anyám hangját, nem hallom zongorázni, nem hallom nevetését, nem érzem bőrének illatát, lehetét; mindez teljesen kitörlődött belőlem. Szégyen, de így van. Úgy látszik, hogy mindaz, ami nyolcéves koromtól történt velünk, olyan brutálisan hatott rám, hogy teljesen eltüntette belőlem anyám emlékét. Gyuri barátom bezzeg, aki csak egy évvel idősebb nálam, mindenre kiválóan emlékszik, még a lányokra is (noná!), de akkor hova a csudába lettek az én teljesen személyes emlékeim?